

KINH NGHIỆM CƠ BẢN VÀ GỢI Ý TRONG QUÁ TRÌNH MỞ CỬA ĐỐI NGOẠI CỦA TRUNG QUỐC

✶ GS HẠ VỆ HOA

Trường Đảng Tỉnh ủy Hà Nam, Trung Quốc

Ngày tiếp nhận: 16/5/2025 Ngày bình duyệt: 25/5/2025 Ngày duyệt đăng: 15/6/2025

Ngày 16/5/2025, tại thành phố Trịnh Châu, tỉnh Hà Nam - Trung Quốc, Trường Đảng Tỉnh ủy Hà Nam (Học viện Hành chính Hà Nam) và Học viện Chính trị khu vực IV phối hợp tổ chức hội thảo khoa học *Tiếp tục tự hoàn thiện và thúc đẩy cải cách xã hội chủ nghĩa - kinh nghiệm của hai nước Trung Quốc và Việt Nam*. Bài viết *Kinh nghiệm cơ bản và gợi ý trong quá trình mở cửa đối ngoại của Trung Quốc* của Giáo sư Hạ Vệ Hoa (Trường Đảng Tỉnh ủy Hà Nam - Trung Quốc) phân tích chính sách cải cách và mở cửa của Trung Quốc bắt đầu từ năm 1978, coi đây là một quyết định then chốt cho sự phát triển, hiện đại hóa đất nước. Để góp thêm tư liệu nghiên cứu về sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản Trung Quốc hiện nay, Tạp chí Thông tin khoa học chính trị xin lược dịch và trân trọng giới thiệu đến bạn đọc.

Cải cách mở cửa là quyết định, lựa chọn then chốt định đoạt vận mệnh Trung Quốc đương đại. Kể từ khi thực hiện quyết sách vĩ đại này vào năm 1978, Trung Quốc luôn kiên định thực hiện quốc sách cơ bản mở cửa đối ngoại, tích cực thực hiện chiến lược mở cửa, hợp tác hữu nghị đôi bên cùng có lợi và đã đạt được những thành tựu rực rỡ được cả thế giới ghi nhận. Những thành tựu này không chỉ tích lũy kinh nghiệm quý báu cho công cuộc xây dựng hiện đại hóa kiểu

Trung Quốc, mà còn góp phần vào sự phát triển kinh tế toàn cầu và hợp tác quốc tế.

1. Định hướng chiến lược từ sự lãnh đạo toàn diện của Đảng

Tại Lễ Kỷ niệm 95 năm thành lập Đảng Cộng sản Trung Quốc (1921 - 2016), Tổng Bí thư Tập Cận Bình đã chỉ rõ: “Thực tiễn 40 năm cải cách mở cửa đã minh chứng cho chúng ta thấy: sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản Trung Quốc là đặc trưng bản chất nhất của chủ nghĩa xã hội đặc sắc Trung Quốc, đồng thời là ưu thế lớn nhất của chế độ xã hội chủ nghĩa đặc sắc Trung Quốc”. Sự lãnh đạo vững vàng của Đảng Cộng sản Trung Quốc không chỉ là “chìa khóa” then chốt tạo nên những thành tựu lịch sử trong quá trình mở cửa đối ngoại của Trung Quốc, mà còn là cơ sở chính trị để thúc đẩy mở cửa với trình độ cao hơn trong giai đoạn mới.

Thứ nhất, thiết kế tổng thể ở tầm vĩ mô giữ vai trò dẫn dắt, định hướng

Đảng Cộng sản Trung Quốc, với vai trò là hạt nhân lãnh đạo sự nghiệp chủ nghĩa xã hội đặc sắc Trung Quốc, đã phát huy vai trò then chốt là nắm bắt toàn cục, điều phối các bên trong tiến trình mở cửa đối ngoại. Ngày 27/9/2023, tại buổi học tập tập thể lần thứ 8 của Bộ Chính trị Trung ương Đảng khóa XX, Tổng Bí thư Tập Cận Bình nhấn mạnh: “Phải tăng cường quy hoạch mang

tính chiến lược, tính hệ thống và tính tầm nhìn đối với công tác mở cửa”. Chính nhờ quyết sách tập trung thống nhất của Trung ương, đã đảm bảo tính liên tục, ổn định và khoa học cho chính sách mở cửa. Từ quyết sách trọng đại thành lập các đặc khu kinh tế khi vừa mới cải cách mở cửa, đến việc thúc đẩy Sáng kiến “Vành đai và Con đường” trong thời đại mới, mỗi lựa chọn tại các thời điểm then chốt đều thể hiện sự thấu hiểu sâu sắc của Trung ương Đảng đối với tình hình quốc tế và nắm bắt chính xác nhu cầu phát triển đất nước. Trong quá trình hoạch định chính sách, Trung ương Đảng đã phát huy ưu thế của chế độ dân chủ tập trung, lắng nghe ý kiến rộng rãi và tập hợp trí tuệ toàn diện. Cơ chế ra quyết sách này giúp Trung Quốc luôn duy trì định hướng mở cửa đúng đắn trong bối cảnh quốc tế phức tạp, đồng thời ứng phó hiệu quả với những rủi ro và thách thức.

Thứ hai, điều phối tổng thể, tập hợp sức mạnh tổng hợp

Mở cửa đối ngoại liên quan đến sự phối hợp đồng bộ trên nhiều lĩnh vực như kinh tế, chính trị, văn hóa, xã hội, đòi hỏi phải tập hợp sức mạnh của các bên. Đảng Cộng sản Trung Quốc đã phát huy đầy đủ vai trò hạt nhân lãnh đạo là nắm bắt toàn cục, điều phối các bên, cân đối hai đại cục lớn trong nước và quốc tế, điều hòa quan hệ lợi ích giữa các địa phương, ngành và lĩnh vực khác nhau, từ đó tạo ra sức mạnh tổng hợp toàn diện để thúc đẩy mở cửa trong phạm vi cả nước. Trong quá trình xây dựng Sáng kiến “Vành đai và Con đường”, thông qua thiết kế từ thượng tầng, Đảng đã huy động nhiều chủ thể tham gia như chính phủ, doanh nghiệp, tổ chức xã hội, triển khai hợp tác rộng rãi trong các lĩnh vực như xây dựng cơ sở hạ tầng, thương mại và đầu tư, giao lưu văn hóa, nhằm thúc đẩy các quốc gia trên dọc tuyến “con đường tơ lụa” cùng phát triển, cùng thắng và cùng có lợi.

Thứ ba, cải thiện môi trường, tạo sự hỗ trợ mạnh mẽ

Đảng Cộng sản Trung Quốc không ngừng hoàn thiện môi trường phát triển ổn định, công bằng và minh bạch cho công cuộc mở cửa thông qua việc tăng cường xây dựng pháp luật, hoàn thiện cơ chế thị trường, nâng cao chất lượng dịch vụ công. Trong nước, không ngừng đi sâu cải cách “giảm quyền, tăng kiểm soát, nâng dịch vụ”, tối ưu hóa môi trường kinh doanh, tăng cường bảo vệ bản quyền sáng chế. Đối với quốc tế, tích cực triển khai hoạt động ngoại giao toàn diện, thiết lập quan hệ hợp tác hữu nghị rộng rãi với các quốc gia, tạo điều kiện thuận lợi cho doanh nghiệp Trung Quốc “đầu tư sang nước ngoài” và thu hút doanh nghiệp nước ngoài “đầu tư vào Trung Quốc”. Những năm gần đây, môi trường kinh doanh của Trung Quốc không ngừng được cải thiện, thu hút hàng loạt tập đoàn đa quốc gia tăng cường đầu tư, góp phần thúc đẩy phát triển chất lượng cao cho nền kinh tế mở.

2. Thực tiễn và đổi mới trong mở cửa kiểu tiến dần

Thực tiễn mở cửa kiểu tiến dần là phương pháp luận then chốt giúp Trung Quốc thành công trong công cuộc mở cửa đối ngoại, vừa đảm bảo phù hợp với tình hình đất nước, vừa thể hiện tư duy chiến lược và động lực phát triển.

Thứ nhất, bố cục không gian phát triển theo bậc thang “điểm - tuyến - diện”

Mở cửa đối ngoại của Trung Quốc áp dụng sách lược bố cục không gian thúc đẩy theo bậc thang là “điểm - tuyến - diện”. Ban đầu, khi mới thực hiện cải cách mở cửa, bốn đặc khu kinh tế (Thâm Quyển, Chu Hải, Sán Đầu, Hạ Môn) được chọn làm “điểm”, được áp dụng các chính sách ưu đãi đặc biệt để thu hút vốn nước ngoài, chuyển giao công nghệ và học hỏi kinh nghiệm quản lý, tìm hiểu mô hình hiệu quả cho công tác mở cửa đối ngoại. Cùng với sự thành công từ các đặc khu, Trung Quốc thúc đẩy mở rộng chính sách sang các thành phố ven biển, hình thành “tuyến” mở cửa ven biển, mở rộng phạm vi

mở cửa. Sau đó, các khu vực mở cửa tiếp tục mở rộng vào nội địa, cuối cùng hình thành “diện” mở cửa toàn phương vị, đa tầng nấc và nhiều lĩnh vực. Bố cục không gian như thế này đã tính toán đầy đủ đến đặc điểm đất nước rộng lớn, các khu vực phát triển không cân bằng. Thông qua thí điểm tại một số khu vực, tích lũy kinh nghiệm rồi từng bước phổ biến, giảm bớt được rủi ro mở cửa, thúc đẩy các khu vực phát triển nhịp nhàng.

Thứ hai, cơ chế thí điểm “đi trước thử trước - tổng kết nhân rộng”

Cơ chế thí điểm “đi trước thử trước - tổng kết nhân rộng” là sự đổi mới sáng tạo quan trọng của Trung Quốc trong mở cửa kiểu tiến dần. Trong quá trình thúc đẩy mở cửa, đối với những lĩnh vực trọng điểm và khâu then chốt, Trung Quốc lựa chọn một số khu vực hoặc lĩnh vực để thí điểm, khám phá chính sách và mô hình khả thi qua thực tiễn, sau đó phổ biến kinh nghiệm thành công trên toàn quốc. Ví dụ việc xây dựng các khu thử nghiệm Thương mại Tự do (FTZ) là minh chứng rõ nhất cho cơ chế này. Sau khi thành lập Khu thử nghiệm Thương mại Tự do Thượng Hải, Trung Quốc đã triển khai hàng loạt cải cách thí điểm trong các lĩnh vực như đầu tư, thương mại, tài chính, bao gồm mô hình quản lý danh mục cấm đối với đầu vào của vốn đầu tư nước ngoài (negative list), hệ thống “một cửa” trong thương mại quốc tế. Những đổi mới sáng tạo này sau khi chín chắn, đã dần được áp dụng cho các FTZ khác trong toàn quốc, tạo sự ủng hộ mạnh mẽ về cơ chế cho mở cửa đối ngoại của Trung Quốc.

Cơ chế thí điểm làm cho Trung Quốc có thể phát hiện sớm và giải quyết kịp thời các vấn đề, tránh các rủi ro do điều chỉnh chính sách với quy mô lớn gây ra. Trong khi đó, thông qua thí điểm cũng tạo căn cứ thực tiễn cho việc xây dựng và hoàn thiện chính sách, nâng cao tính đúng đắn và tính hiệu quả cho chính sách.

Thứ ba, lộ trình kết nối từng bước theo mô hình “quy tắc - quy chế - tiêu chuẩn”

Để kết nối với quy tắc quốc tế, Trung Quốc áp dụng lộ trình kết nối từng bước theo mô hình “quy tắc - quy chế - tiêu chuẩn”. Ví dụ, sau khi gia nhập Tổ chức Thương mại Thế giới (WTO), Trung Quốc tích cực thực hiện các cam kết, sửa đổi và hoàn thiện hệ thống pháp luật quốc nội phù hợp với thông lệ quốc tế, từng bước hoàn thành kết nối quy tắc nội địa với quy tắc quốc tế. Cùng với mở cửa đối ngoại đi vào chiều sâu, Trung Quốc tăng cường xây dựng quy chế phù hợp với thông lệ quốc tế trong các lĩnh vực như kiểm soát thị trường và bảo vệ bản quyền sáng chế, nâng cao tính quy phạm và tính minh bạch cho thị trường quốc nội.

Những năm gần đây, Trung Quốc ngày càng chú trọng tham gia xây dựng các tiêu chuẩn quốc tế, trong các lĩnh vực như công nghệ 5G và đường sắt cao tốc, dựa vào lợi thế công nghệ của mình, Trung Quốc đã thúc đẩy tiêu chuẩn nội địa vươn ra thế giới, nâng cao vị thế trong chuỗi sản xuất và chuỗi giá trị toàn cầu. Con đường kết nối từng bước này giúp Trung Quốc vừa thích ứng với các quy tắc quốc tế, tăng cường dần tiếng nói trong việc xây dựng các quy tắc quốc tế dựa trên nhu cầu phát triển của chính mình.

3. Tuân theo quan điểm “Cộng đồng chia sẻ tương lai nhân loại”

Trong quá trình mở cửa đối ngoại, Trung Quốc luôn giữ khát vọng dẫn dắt thế giới, cân bằng sự phát triển bản thân với phần vinh thế giới, kiên trì nguyên tắc cùng có lợi, tích cực thúc đẩy xây dựng “Cộng đồng chia sẻ tương lai nhân loại”.

Thứ nhất, cùng nhau xây dựng “Vành đai và Con đường”

Ngày 18/10/2023, tham dự Lễ Khai mạc Diễn đàn cấp cao về hợp tác quốc tế “Vành đai và Con đường” lần thứ ba, Chủ tịch Tập Cận Bình đã phát biểu bài diễn văn chủ đề “Xây dựng thế giới mở cửa bao trùm, kết nối liên thông, và cùng nhau phát triển”. Ông nhấn mạnh: “Cùng xây Sáng kiến ‘Vành đai và Con đường’ lấy kết nối làm trục chính, tăng cường kết nối chính sách, kết nối hạ

tầng, kết nối thương mại, kết nối tài chính và kết nối nhân dân với các quốc gia, từ đó tạo sinh lực mới cho tăng trưởng kinh tế toàn cầu, mở ra không gian phát triển mới cho toàn cầu, kiến tạo mặt bằng mới cho hợp tác kinh tế quốc tế”. Là sản phẩm quan trọng chung cho quốc tế do Trung Quốc khởi xướng, sáng kiến này đã đạt được thành tựu to lớn trong việc kết nối hạ tầng, tạo thuận lợi cho thương mại đầu tư, hợp tác phát triển xanh và số. Tính đến hiện nay, tổng chiều dài đường sắt, đường bộ xây dựng tại các nước dọc tuyến vượt 40.000km; ký kết bản ghi nhớ hợp tác thương mại điện tử với 32 nước, thúc đẩy “Con đường tơ lụa số” phát triển bùng nổ. Trong xây dựng con đường tơ lụa xanh và số, Trung Quốc đầu tư xây dựng các dự án năng lượng sạch tại nhiều quốc gia, hỗ trợ nâng cao năng lực quản trị số địa phương, tạo động lực mới cho sự phát triển kinh tế - xã hội của các nước trên dọc tuyến.

Thứ hai, tham gia quản trị kinh tế toàn cầu

Ngày 5/9/2017, Chủ tịch Tập Cận Bình khi chủ trì đối thoại với các nước thị trường mới nổi và đang phát triển đã nhấn mạnh: “Cần nỗ lực nâng cao tính đại diện và tiếng nói của các nước thị trường mới nổi và đang phát triển trong quản trị kinh tế toàn cầu, thúc đẩy hình thành trật tự kinh tế quốc tế công bằng và hợp lý hơn”. Trong suốt thời gian qua, Trung Quốc tích cực tham gia cải cách hệ thống quản trị kinh tế toàn cầu, cố gắng nâng cao tính đại diện và tiếng nói của các nước mới nổi và đang phát triển trong các sự việc kinh tế quốc tế. Trong cải cách WTO, Trung Quốc kiên định bảo vệ nguyên tắc “Đối xử đặc biệt và khác biệt dành cho các nước đang phát triển”, thúc đẩy cơ chế thương mại đa phương công bằng và hợp lý hóa; đưa ra sáng kiến thành lập Ngân hàng Phát triển Mới BRICS, 90% dự án của ngân hàng tập trung vào lĩnh vực phát triển bền vững; Hiệp định RCEP có hiệu lực và thi hành, đã thúc đẩy mạnh mẽ tiến trình nhất thể hóa kinh tế châu Á - Thái Bình Dương, trở thành hình mẫu cho tự do thương mại toàn cầu và hợp tác kinh tế khu vực.

Những nỗ lực này thể hiện vai trò tiên phong của Trung Quốc trong kiến tạo cơ chế hợp tác đa phương, cân bằng lợi ích giữa các nhóm nước và thúc đẩy phát triển bao trùm.

Thứ ba, đi sâu hợp tác với các nước đang phát triển

Tại Hội nghị Đối thoại cấp cao về Phát triển Toàn cầu diễn ra ngày 24/6/2022, Chủ tịch Tập Cận Bình chỉ rõ: “Các nước đang phát triển phải đi sâu hợp tác, hai bên Nam - Bắc phải đi cùng hướng, cùng nhau cùng xây dựng quan hệ đối tác phát triển toàn cầu đoàn kết, bình đẳng, cân bằng, và cùng có lợi, không để bất kỳ quốc gia hay cá nhân nào bị bỏ lại phía sau”. Trong nhiều thập kỷ qua, Trung Quốc đã tích cực giúp các nước đang phát triển nâng cao năng lực phát triển: *về hợp tác giảm nghèo*, triển khai công trình “Vạn thôn thông” lắp đặt truyền hình vệ tinh và Internet cho khu vực nông thôn châu Phi, cải thiện đời sống người dân; *về lĩnh vực đầu tư và thương mại*, mở rộng thương mại hai bên, giảm bớt hàng rào, thúc đẩy tự do hóa và thuận lợi hóa thương mại; *về kết cấu hạ tầng*, thúc đẩy hợp tác trong lĩnh vực giao thông, năng lượng và viễn thông, nâng cấp hệ thống kết cấu hạ tầng giúp cải thiện môi trường đầu tư, tạo điều kiện thuận lợi cho phát triển kinh tế.

Kinh nghiệm của Trung Quốc chứng tỏ mở cửa là chìa khóa cho sự phát triển thịnh vượng quốc gia. Thực tiễn mở cửa của Trung Quốc đã cung cấp mô hình tham khảo về “toàn cầu hóa từng bước” cho các nước đang phát triển; quan điểm “cùng thắng, cùng có lợi” do Trung Quốc đề xướng đã đóng góp trí tuệ vào việc kiến tạo trật tự quốc tế công bằng hơn.

Hướng tới tương lai, Trung Quốc sẽ kiên trì quốc sách mở cửa đối ngoại này, không ngừng làm phong phú và phát triển kinh nghiệm mở cửa đối ngoại, thúc đẩy xây dựng cộng đồng chia sẻ tương lai nhân loại, đóng góp càng to lớn hơn cho sự phát triển kinh tế thế giới. ■